Damian Michalski* Kamil Dominik Ryś**
* Katedra Prawa Międzynarodowego Publicznego
Wydział Prawa i Administracji UWM
** Koło Naukowe Międzynarodowej Polityki Penitencjarnej
Wydział Prawa i Administracji UWM

Kara śmierci w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Wybrane zagadnienia

Wstęp

Współcześnie stosowanie kary śmierci jest zagadnieniem kontrowersyjnym, a problematyka z tym związana wciąż zachowuje aktualność. A warto przypomnieć, iż praktyka ta znacznie wykracza poza ramy prawa zwyczajowego. Początkowo zakres jej stosowania ograniczał się głównie do formy odwetu za zabójstwo, jednak z biegiem czasu uległ rozszerzeniu na sprawców takich czynów, które obecnie rozpatrywane są na gruncie prawa cywilnego, uchodzą za wykroczenia bądź w ogóle nie podlegają penalizacji[1]. Karanie śmiercią wiązało się z zachwianiem poczucia sprawiedliwości społecznej, które rodziło poczucie moralnej krzywdy i skutkowało reakcją opierającą się na ludzkim instynkcie obronnym bądź odpłatą złem na zło[2]. W państwach, w których nadal jest ona stosowana, stanowi w głównej mierze karę za najcięższe zbrodnie. W niniejszym artykule przywołane zostaną powszechnie znane, historyczne źródła prawa, geneza kary śmierci w USA oraz wybrane zagadnienia z zakresu jej praktyki w XX i XXI wieku.

[1] K. Ryś, *Komparatystyczne ujęcie kary śmierci. Geneza oraz praktyka do końca I poł. XX wieku*, „Kortowski Przegląd Prawniczy" 2016, nr 4, s. 33.
[2] K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa*, Warszawa 2015, s. 18.

Kara śmierci w czasach starożytnych

Pierwsze uregulowanie wprowadzające karę śmierci do państwowego porządku prawnego pochodzi z najstarszych znanych zbiorów prawnych – z tzw. kodeksów mezopotamskich. W sposób szczególny łączy się to z regułą talionu, zgodnie z którą kara miała być odpłatą równoważną popełnionemu przestępstwu, a więc za zabójstwo groziła sprawcy kara główna[3]. Najlepiej zachowany kodeks mezopotamski, tj. Kodeks Hammurabiego, przewidywał karę śmierci za: fałszywe oskarżenie (o zabójstwo, czary), składanie fałszywych zeznań, kradzież, paserstwo, porwanie dziecka, kradzież z włamaniem, pomoc w ucieczce niewolnikom, ukrywanie niewolników, cudzołóstwo (kodeks dopuszczał możliwość darowania kary), gwałt, niedbalstwo murarza powodujące śmierć obywatela[4]. Warto wspomnieć, iż zgoła odmienny stosunek do kary śmierci miało prawo państwa faraonów – stosowano ją tylko w wyjątkowych przypadkach, takich jak: podjęcie spisku przeciwko władcy czy grabieże grobowców faraonów, prawdopodobnie również zabójstwo, aczkolwiek nie zachowały się żadne teksty na poparcie tej tezy[5]. Prawodawstwo innego starożytnego ludu – Hetytów stosowało karę śmierci jedynie w kilku przypadkach: przy przestępstwach skierowanych przeciwko władzy (np. kradzież wykonanej z brązu włóczni znajdującej się przy bramie pałacu) oraz przy przestępstwach związanych z dewiacjami seksualnymi (np. zoofilia)[6].

W starożytnej Grecji, podobnie jak w Mezopotamii, stosowano reguły talionu. Jednym z najsurowszych praw wprowadzonych we wszystkich greckich *polis* był kodeks Drakona, zgodnie z którym karę główną wymierzano za kradzież, niespłacanie długów (możliwa była również sprzedaż w niewolę), zabójstwo, dezercję, podpalenie, zdradę stanu, przekupienie sędziego, cudzołóstwo, stręczycielstwo, świętokradztwo, bluźnierstwo, uchylanie się od pracy[7]. Wspomnieć należy, iż prawo ustanowione przez Drakona zostało w stosunkowo krótkim czasie (w ciągu 30 lat) zastąpione przez łagodniejszy kodeks przygotowany przez innego wielkiego ateńskiego reformatora – Solona.

W Imperium Romanum w zasadzie funkcjonowało podobne podejście do kary śmierci co w starożytnej Grecji, mianowicie przypisywano jej funkcję odstraszającą, dlatego też wykonywano ją publicznie. Jednak już wtedy pojawiły się głosy nawołujące do humanitaryzacji kary. Filozof rzymski Seneka

---

[3] Z. Sperka, *Zarys problemu kary śmierci na przestrzeni dziejów*, [w:] D. Dziurkowski (red.), *Problem kary śmierci – historia i współczesność*, Częstochowa 2015, s. 20.

[4] M. Pędracki, *Przepisy prawne najstarszych „kodeksów" mezopotamskich ustanawiające kary dla ludzi wolnych*, „Analecta" 2012, nr 6, s. 18–26.

[5] A. J. van Loon, *Law and Order in Ancient Egypt. The Development of Criminal Justice from the Pharaonic New Kingdom until the roman dominate*, Leiden 2014, s. 19.

[6] M. T. Roth, *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor*, Atlanta 1995, s. 231–238.

[7] Z. Sperka, op. cit., s. 21.

uważał, że kara nie powinna stanowić wyłącznie zemsty za popełnione przestępstwo, ale być swoistą terapią społeczną[8]. W czasach rzymskich śmiercią karano takie przestępstwa, jak zdrada stanu, obraza majestatu cesarza (*crimen laesae maiestatis*), stosowanie czarów, podpalenie, świętokradztwo, umyślne zabójstwo człowieka wolnego[9].

Kara śmierci w średniowieczu

W wiekach średnich prawodawstwa poszczególnych państw różniły się, jednak wskazać należy, iż najczęściej karę główną wymierzano za: zabójstwo, gwałt, rozbój, pozbawienie wolności, podpalenie, fałszowanie, cudzołóstwo, złamanie pokoju[10]. Kara śmierci zyskała sobie szczególne miejsce w ówczesnych porządkach prawnych, wykonywano ją powszechnie, uznając, że im kara okrutniejsza, tym ma większe oddziaływanie odstraszające. Wśród średniowiecznych metod na szczególną uwagę zasługują:

1) ścięcie wykonywane za pomocą miecza lub topora (w późniejszym okresie również za pomocą gilotyny);

2) powieszenie – najczęściej stosowana kara, uważana za hańbiącą, dlatego też nie dotyczyła osób szlachetnie urodzonych (wobec tej grupy osób najczęściej stosowano ścięcie jako metodę bardziej honorową);

3) spalenie na stosie wobec osób skazanych za uprawianie czarów, innowierców oraz heretyków;

4) ukamienowanie – jedna z najstarszych metod wykonywania kary głównej, nadal praktykowana w państwach muzułmańskich;

5) nabicie na pal – w średniowieczu metoda ta rozpowszechniła się za sprawą Turków Osmańskich;

6) łamanie kołem – szczególnie charakterystyczne dla państw europejskich, miała na celu zadanie jak największego bólu[11].

Wydany w XVI wieku niemiecki kodeks *Constitutio Criminalis Carolina* wyróżniał wśród rodzajów kary głównej: karę zwykłą – wykonywaną poprzez powieszenie oraz karę kwalifikowaną – wykonywaną poprzez utopienie, spalenie, łamanie kołem, pogrzebanie żywcem, ćwiartowanie, nabicie na pal. Sposób wykonania orzeczonej kary określał sąd, często wyznaczając przy tym kary dodatkowe, takie jak chociażby darcie pasów[12].

---

[8] Ibidem, s. 22.
[9] K. Ryś, *Kara śmierci. Wybrane zagadnienia. Studium przypadków*, Olsztyn 2017, s. 22.
[10] Z. Sperka, op. cit., s. 23.
[11] K. Ryś, *Kara śmierci...*, s. 23–24.
[12] T. Maciejewski, *Historia powszechna ustroju i prawa*, Warszawa 2015, s. 453.

Geneza kary śmierci w USA. Pierwsze egzekucje

Pierwsza odnotowana historycznie egzekucja na ziemi amerykańskiej miała miejsce w Jamestown (pierwsza stała osada kolonistów angielskich na terenie dzisiejszych Stanów Zjednoczonych Ameryki powstała w 1607 r.[13]) w Wirginii w 1608 r., kiedy to stracono kapitana Georga Kendalla, skazanego na śmierć przez powieszenie za szpiegostwo na rzecz Hiszpanii[14]. Kara śmierci w USA ma swoje korzenie we wczesnym prawie angielskim, które każdą zbrodnię karało śmiercią. Wskazać należy, iż orzekanie i wykonywanie kary głównej na dłużej wpisało się w amerykański system prawny niż w system Wielkiej Brytanii, gdzie z wykonywania tej kary zrezygnowano w 1965 r. (z wyjątkiem Irlandii Północnej, gdzie kara śmierci została zniesiona w 1973 r.)[15].

W okresie do końca XVIII wieku i początku XIX wieku na ziemiach dzisiejszych Stanów Zjednoczonych nie funkcjonowały jednostki penitencjarne, dlatego też przestępcom wymierzano głównie kary cielesne, ewentualnie karano ich śmiercią, przy czym trzeba zaznaczyć, iż kolonie nie w pełni recypowały surowe prawodawstwo angielskie (przewidujące karę śmierci za ok. 200 przestępstw) i najczęściej w koloniach śmierć groziła za morderstwo, gwałt, cudzołóstwo, sodomię, zoofilię i różnego rodzaju przestępstwa przeciwko mieniu[16]. Od samego początku zauważalne były różnice w normach karnych oraz praktyce. Szczególnie w koloniach południowych właściciele ziemscy stosowali karę śmierci wobec niewolników. Odnotowano nieliczne przypadki karania śmiercią wyłącznie niewolników także w koloniach północnych. Dobrym tego przykładem jest rewolta, która miała miejsce w Nowym Jorku w 1712 r. Wydarzenie to doprowadziło do zmiany prawa i odtąd usiłowanie gwałtu i zabójstwa było karane jedynie w przypadku próby popełnienia tych przestępstw przez niewolnika[17].

Nurt abolicjonistyczny

W II połowie XVIII wieku pojawił się nurt abolicjonistyczny. Szczególny wpływ na amerykańskich myślicieli miał Cesare Beccaria, który w swoim

---

[13] S. McBee, *The History of the Jamestown Colony: Seventeenth-Century and Modern Interpretations*, Mansfield 2009, s. 11.

[14] J. R. Acker, *The Death Penalty: An American History*, „Contemporary Justice Review" 2003, vol. 6(2), s. 169.

[15] P. Marcus, *Capital Punishment in the United States, and Beyond*, „Faculty Publications" Paper 61, s. 838; K. Ryś, *Kara śmierci…*, s. 37.

[16] J.R. Acker, op. cit., s. 170.

[17] Ibidem.

dziele pt. *O przestępstwach i karach* postulował odejście od stosowania kar cielesnych oraz kary śmierci. Jego zdaniem kara mała być sprawiedliwą, proporcjonalną odpłatą za popełnione przestępstwo, ponadto miała na celu nie wyeliminowanie sprawcy ze społeczeństwa, ale zniechęcenie go do popełniania kolejnych przestępstw[18].

Pierwszą próbę złagodzenia prawa karnego podjął Thomas Jefferson (członek legislatury kolonii Wirginii od roku 1768 aż do jej rozwiązania przez Jerzego III w 1775 r.), który zgłosił projekt ustawy zakładający zmiany w prawie stanu Wirginia. Zgodnie z założeniami tegoż projektu, karę główną wymierzano by tylko za przestępstwo zdrady oraz zabójstwa, jednakże zmiany te zostały odrzucone (propozycja Jeffersona przegrała jednym głosem). Dzieło Beccarii wpłynęło również na Benjamina Rusha, jednego z sygnatariuszy Deklaracji Niepodległości oraz założyciela Pennsylvania Prison Society. Rush poddawał w wątpliwość to, że kara śmierci odstrasza potencjalnych przestępców od popełniania przestępstw oraz uważał, że tak naprawdę jej utrzymanie odnosi przeciwny skutek (wierzył w tzw. efekt brutalizacji). Popierali go Benjamin Franklin oraz prokurator generalny Filadelfii William Bradford (późniejszy Prokurator Generalny Stanów Zjednoczonych), za sprawą którego w Pensylwanii zaczęto stopniować zabójstwa w zależności od winy sprawcy, a od 1794 r. kara śmierci groziła wyłącznie za zabójstwo pierwszego stopnia[19]. Inne stany bardzo szybko przyjęły podobne rozwiązania (oczywiście na Południu nie dotyczyło to niewolników), do 1860 r. we wszystkich stanach północnych karę śmierci wykonywano wyłącznie za zabójstwo. Jako pierwszy stan karę główną całkowicie zniósł Michigan w roku 1846 (kolejne stany: Rhode Island – 1852, Wisconsin – 1853)[20]. Po wojnie secesyjnej pojawiły się nowe metody uśmiercania skazanych na karę śmierci, w szczególności warte wspomnienia jest zbudowanie pierwszego krzesła elektrycznego w stanie Nowy Jork w 1888 r. (skąd metoda ta rozprzestrzeniła się na inne stany), które zostało użyte po raz pierwszy dwa lata później podczas egzekucji Williama Kemmlera[21].

Kara śmierci w XX wieku – spór konstytucyjny

Początek XX wieku w Stanach Zjednoczonych charakteryzował się stopniowym odchodzeniem od kary śmierci (zrezygnowało z niej sześć kolejnych stanów), jednak pod wpływem I wojny światowej i zagrożenia rewolucją ko-

[18] K. Ryś, *Kara śmierci…*, s. 27.

[19] *Introduction to the Death Penalty*, [online] <https://deathpenaltyinfo.org/part-i-history-death-penalty> (dostęp: 20.10.2017).

[20] J. R. Acker, op. cit., s. 171.

[21] *Introduction to the Death Penalty…*

munistyczną w większości stanów przywrócono karę główną. Taka sytuacja miała miejsce aż do lat 50. XX wieku, kiedy to ponownie zaczęto od tego odchodzić[22]. W pierwszej połowie XX wieku śmiercią karano głównie za zabójstwo i gwałt (tylko w stanach południowych)[23]. Wiele stanów karało również śmiercią porwania (od lat 30. XX wieku) i w tym kontekście warto wspomnieć o najsłynniejszej sprawie, w której zapadł taki wyrok. W marcu 1932 r. porwano Charlesa Lindbergha Jr., syna słynnego amerykańskiego lotnika. Porywacze zażądali za jego uwolnienie 50 tys. dolarów. Lindbergh zapłacił okup w tzw. *złotych dolarach*, uprzednio zapisawszy ich numery, lecz mimo to nie odzyskał syna. W maju 1932 r. odnaleziono zwłoki dziecka nieopodal (w odległości ok. 7 km) domu Lindberghów. Porywacze pozostawali nieuchwytni aż do września 1934 r., kiedy to mężczyzna na stacji benzynowej w Nowym Jorku zapłacił *złotymi dolarami* pochodzącymi z okupu. Jak się okazało, porywaczem był Bruno Richard Hauptmann – imigrant z Niemiec. Jego proces ruszył w styczniu 1935 r. i w oparciu o zgromadzone dowody (pieniądze z okupu, ekspertyzę grafologiczną, zeznania świadków) został skazany na śmierć. Wyrok wykonano 3 kwietnia 1936 r. przez krzesło elektryczne[24].

Zmniejszenie wskaźników przestępczości, kampanie na rzecz praw obywatelskich oraz szereg powiązanych ze sobą czynników doprowadziły po II wojnie światowej do spadku poparcia dla kary śmierci wśród amerykańskiego społeczeństwa. Jednak w tym okresie miała miejsce jedna z szeroko komentowanych spraw, czyli sprawa Juliusa i Ethel Rosenbergów, których aresztowano w 1950 r. pod zarzutem szpiegostwa na rzecz Związku Radzieckiego. Przekazywali oni informacje dotyczące budowy bomby atomowej. Wyrok zapadł 29 marca 1951 r., a nad ich sprawą pochylił się jeszcze Sąd Najwyższy, jednak i on orzekł o winie (głosy 6 do 3 na niekorzyść Rosenbergów). Wyrok – śmierć na krześle elektrycznym – wykonano 19 czerwca 1953 r. w zakładzie Sing Sing[25]. Pod wpływem wątpliwości co do winy Rosenbergów ponownie rozpoczęto dyskusję na temat utrzymania kary śmierci. Do końca lat 60. 14 stanów (wyłącznie stany położone na północy kraju: Alaska, Hawaje, Iowa, Maine, Michigan, Minnesota, Nowy Meksyk, Nowy Jork, Dakota Północna, Oregon, Rhode Island, Vermont, Wirginia Zachodnia, Wisconsin) albo zrezygnowało z jej wykonywania, albo też utrzymało ją tylko w wyjątkowych przypadkach[26].

---

[22] Ibidem.

[23] J. R. Acker, op. cit., s. 171.

[24] M. W. Falzini, *Studying the Lindbergh Case*, New Jersey 2006, s. 1–3.

[25] B. A. Ragsdale, *The Rosenberg Trial: Uncovering the Layers*, „Social Education" 2014, nr 77(4), s. 180–184.

[26] J. R. Acker, op. cit., s. 171.

W latach 70. XX wieku w problematykę kary śmierci zaangażował się Sąd Najwyższy. Wyrokując w sprawie *Furman v. Georgia* (1972), orzekł niekonstytucyjność ustaw stanowiących podstawę orzekania kary śmierci ze względu na naruszającą 8 i 14 Poprawkę do Konstytucji nieograniczoną swobodę ławy przysięgłych w zakresie podejmowania decyzji dotyczących wyboru kary wobec sprawcy morderstwa[27]. Dalsze wykonywanie kary śmierci możliwe było wyłącznie po uprzednim dostosowaniu ustawodawstwa stanowego[28]. Sytuacja ta spowodowała spory legislacyjne, polegające na wprowadzeniu przepisów przewidujących obligatoryjne stosowanie sankcji głównej za zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem. Uregulowania te zostały uchylone przez Sąd Najwyższy, który to w sprawie *Woodson v. North Carolina* wyraził swoje zaniepokojenie (większością 5:4) brakiem możliwości wzięcia pod uwagę szczególnych cech sprawcy lub okoliczności popełnienia zbrodni, a także uznał ustawy za znacznie odbiegające od współczesnych standardów[29].

Sprawa *Furman v. Georgia* wpłynęła również na postrzeganie kary śmierci przez opinię publiczną. Od roku 1953 obserwowany był, analogicznie do wskaźników przestępczości, spadek poparcia wobec stosowania tej instytucji, tj. z 78% do 53% w 1966 r. W 1971 r. abolicjoniści stanowili 46% społeczeństwa. Po wydaniu orzeczenia oraz towarzyszącej mu populistycznej debacie polityczno-medialnej retencjoniści stanowili w 1973 r. dwie trzecie badanych. Przewaga osób opowiadających się za wykonywaniem egzekucji utrzymuje się w XXI wieku na zbliżonym poziomie oraz opiera na społecznym przekonaniu o jej odstraszających właściwościach[30].

W okresie czterech lat od wydania wspomnianego orzeczenia, określanego mianem „bomby prawnej"[31], która spowodowała zamianę wyroków śmierci na karę dożywotniego pozbawienia wolności, 37 stanów dostosowało ustawodawstwo, zabezpieczając przed arbitralnym orzekaniem sankcji głównej[32]. Rok 1976 przyniósł modyfikację stanowiska Sądu Najwyższego, który to w orzeczeniu w sprawie *Gregg v. Georgia* (stosunkiem głosów 7:2) uznał, że kara śmierci nie narusza Konstytucji, o ile orzekana jest w efekcie rzetelnie przeprowadzonego procesu oraz oparta na standardach zapewniających obiektywną ocenę osoby sprawcy i popełnionej zbrodni. Tym samym Sąd wy-

---

[27] P. Marcus, *Capital Punishment in the United States, and Beyond*, „Melbourne University Law Review" 2007, nr 31, s. 840.

[28] Jedynym stanem nienaruszającym Konstytucji był Rhode Island.

[29] P. Marcus, *Capital Punishment...*

[30] S. Smith, *The Supreme Court and the Politics of Death*, „Virginia Law Review", April 2008, vol. 94, nr 2, s. 291–292.

[31] B. Latzer, D. McCord, *Death Penalty Cases. Leading U.S. Supreme Court Cases on Capital Punishment*, New York 2010, s. 37 i nast.

[32] Zob. [online] <www.hollyziemer.com/uploads/3/1/2/7/31278061/furman_v._georgia_1971.pdf> (dostęp: 15.10.2017).

raził poparcie dla ustaw, w których orzekanie kary śmierci przewidziane jest wobec osób popełniających najcięższe zbrodnie[33]. Po niespełna 10 latach abolicji 17 stycznia 1977 r. przed plutonem egzekucyjnym stanął Gary Mark Gilmore[34], stracony za dokonanie dwóch zabójstw w stanie Utah.

W późniejszych latach Sąd Najwyższy również wypowiadał się na ten temat. W 1977 r. w sprawie *Coker v. Georgia* uznał orzeczenie kary śmierci za gwałt na dorosłej kobiecie za niekonstytucyjne z uwagi na rażącą nieproporcjonalność kary do popełnionego przestępstwa, a tym samym za sprzeczne z 8 Poprawką[35]. Trzy lata później w sprawie *Godfrey v. Georgia* Sąd orzekł, że nie można stosować kary śmierci wobec sprawcy zabójstwa, kiedy jedyną okolicznością obciążającą jest skandaliczność, bezmyślność czy nikczemność czynu[36]. W 2002 r. w sprawie *Atkins v. Virginia*[37] Sąd stwierdził, iż niekonstytucyjne jest wykonywanie kary śmierci wobec osób niepełnosprawnych umysłowo, natomiast w 2005 r. w sprawie *Roper v. Simmons*[38] orzekł niezgodność z Konstytucją regulacji zezwalających na skazywanie na karę główną za czyny popełnione przed ukończeniem 18. roku życia[39]. W 2008 r. wydane zostało w sprawie *Kennedy v. Louisiana* jedno z najistotniejszych orzeczeń – bezwzględny zakaz orzekania kary śmierci za wszelkie zbrodnie nieskutkujące śmiercią pokrzywdzonego, w tym za dokonanie gwałtu na dziecku.

Współczesna praktyka wobec kary śmierci w USA

Obecnie kara śmierci znajduje oparcie w ustawodawstwie 31 stanów, w 19 nie jest wykonywana, zaś w 4 (Oregon – 2011, Colorado – 2013, Washington – 2014, Pensylwania – 2015) obowiązują moratoria na jej wykonywanie. Do stanów abolicjonistycznych należą: Alaska (1957), Connecticut (2012, w 2015 r. stanowy Sąd Najwyższy stwierdził niezgodność kary śmierci z Konstytucją), Delaware (2016, 2 sierpnia 2016 r. stanowy Sąd Najwyższy uznał procedury skazywania na karę śmierci za sprzeczne z ustawą zasadniczą), Hawaje (1957), Illinois (2011), Iowa (1965), Maine (1887), Maryland (2013), Massachusetts (1984), Michigan (1846), Minnesota (1911), New Jersey (2007), New Mexico (2009), New York (2007, w 2004 r. Sąd Apelacyjny w Nowym Jorku uznał, że część ustawy o karze śmierci jest niezgodna z Kon-

[33] P. Marcus, *Capital Punishment...*, s. 841–842.
[34] Zob. [online] <https://deathpenaltyinfo.org/gary-gilmore>.
[35] Zob. [online] <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/433/584>.
[36] Zob. [online] <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/446/420/>.
[37] Zob. [online] <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/536/304/case.html>.
[38] Zob. [online] <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/543/551/>.
[39] W latach 1976-2005 stracono 22 osoby poniżej 18. roku życia.

stytucją, zaś w 2007 r. orzekł o stosowaniu uprzedniego orzeczenia względem ostatniej osoby pozostającej w celi śmierci), Północna Dakota (1973), Rhode Island (1984), Vermont (1964), Zachodnia Virginia (1965), Wisconsin (1853)[40].

W latach 1990–2016 w USA przeprowadzone zostały 1322 egzekucje[41] (w tym 3 przez władze federalne), w tym 38% w stanie Texas, po 8,5% w stanach Oklahoma i Wirginia, 6,5% w stanie Missouri (zob. tabele 1 i 2).

Tabela 1

Stany z najmniejszą liczbą egzekucji w latach 1990–2016

Rok	CO	CT	NM	WY	OR	ID	KY	MT	NE	PA	SD	UT	WA	MD	TN	NV	LA	IL	CA	DE	MS	IN
1990																1	1	1				
1991																	1					
1992				1								1							1	1		
1993													1				1		1	2		
1994						1			1				1	1				1		1		1
1995								1		2							1	5		1		
1996					1				1			1				1	1	1	2	3		1
1997	1				1		1		1					1			1	2				1
1998								1					1	1		1		1	1			1
1999							1			1		1				1	1	1	2			1
2000															1		1		1	2		
2001			1										1	1		1			1	1		2
2002																	1		1	2	2	
2003																						2
2004																2						
2005		1												1					2		1	5
2006								1							1	1			1	1	1	1
2007											1				2							2
2008							1														2	
2009															2							1
2010												1	1				1				3	
2011						1														1	2	

[40] States With and Without the Death Penalty, [online] <https://deathpenaltyinfo.org/states-and-without-death-penalty> (dostęp: 15.10.2017).

[41] W latach 1800–2016 stracono 14 372 osoby, co stanowi równowartość liczby wykonanych wyroków skazujących na karę śmierci w Chińskiej Republice Ludowej w ciągu 2–3 lat. Za: K. Ryś, *Kra śmierci...*, s. 53.

2012						1					2									1	6	
2013																						
2014																						
2015																						
2016																						
Razem	**1**	**1**	**1**	**1**	**2**	**3**	**3**	**3**	**3**	**3**	**3**	**4**	**5**	**5**	**6**	**8**	**10**	**12**	**13**	**16**	**17**	**18**

Objaśnienia: CO – Kolorado, CT – Connecticut, NM – Nowy Meksyk, WY – Wyoming, OR – Oregon, ID – Idaho, KY – Kentucky, MT – Montana, NE – Nebraska, PA – Pensylwania, SD – Dakota Południowa, UT – Utah, WA – Waszyngton, MD – Maryland, TN – Tennessee, NV – Nevada, LA – Luizjana, IL – Illinois, CA – Kalifornia, DE – Delaware, MS – Missisipi, IN – Indiana.

Tabela 2

Stany z największą liczbą egzekucji w latach 1990–2016

Rok	**AL**	**AR**	**AZ**	**FL**	**GA**	**MO**	**NC**	**OH**	**OK**	**SC**	**TX**	**VA**	**Federal.**	**Razem***
1990	1	2		4		4			1	1	4	3		23
1991				2	1	1	1			1	5	2		14
1992	2	2	1	2		1	1		2		12	4		31
1993			2	3	2	4					17	5		38
1994		5		1	1		1				14	2		31
1995	2	2	1	3	2	6	2		3	1	19	5		56
1996	1	1	2	2	2	6			2	6	3	8		45
1997	3	4	2	1		6			1	2	37	9		74
1998	1	1	4	4	1	3	3		4	7	20	13		68
1999	2	4	7	1		9	4	1	6	4	35	14		96
2000	4	2	3	6		5	1		11	1	40	8		86
2001		1		1	4	7	5	1	18		17	2	2	66
2002	2			3	4	6	2	3	7	3	33	4		73
2003	3	1		3	3	2	7	3	14		24	2	1	65
2004	2	1		2	2		4	7	6	4	23	5		58
2005	4	1		1	3	5	5	4	4	3	19			59
2006	1			4			4	5	4	1	24	4		54
2007	3		1		1			2	3	1	26			42
2008				2	3			2	2	3	18	4		37
2009	6			2	3	1		5	3	2	24	3		52
2010	5		1	1	2			8	3		17	3		46
2011	6		4	2	4	1		5	2	1	13	1		43
2012			6	3				3	6		15			43

2013	1		2	7	1	2		3	6		16	1		39
2014			1	8	2	10		1	3		10			35
2015				2	5	6			1		13	1		28
2016	2			1	9	1					7			20
Razem	**51**	**27**	**37**	**71**	**55**	**86**	**40**	**53**	**112**	**41**	**505**	**103**	**3**	**1322**

Objaśnienia: AL – Alabama, AR – Arkansas, AZ – Arizona, FL – Floryda, GA – Georgia, MO – Missouri, NC – Karolina Północna, OH – Ohio, OK – Oklahoma, SC – Karolina Południowa, TX – Teksas, VA – Wirginia

* suma ogółem egzekucji w oparciu o dane ze wszystkich stanów z uwzględnieniem wykonawstwa federalnego.

W XXI wieku władze zaczęły zwracać większą uwagę na kwestie humanitarne, co objawia się odchodzeniem od brutalnych form egzekucji. Ostatni wyrok przez krzesło elektryczne wykonany został w styczniu 2013 r. Łącznie od 1990 r. stracono w ten sposób 86 osób. W stanie Utah dwie osoby zostały rozstrzelane, natomiast dwie osoby w stanie Waszyngton oraz jedną w Delaware powieszono. Komora gazowa w ciągu ostatnich 25 lat użyta została sześć razy (po dwa przypadki w Karolinie Północnej, Kalifornii oraz Arizonie). Dominującą formę obecnie stanowi zastrzyk trucizny, wykorzystany w tym okresie przy 1205 egzekucjach[42].

Kara śmierci na całym świecie, także w USA, budzi wiele kontrowersji moralnych, humanitarnych oraz prawnych. Głównym argumentem podnoszonym przez zwolenników stosowania sankcji głównej jest jej odstraszający charakter. Narodowy Komitet ds. Badań (National Research Council) w raporcie z 2012 r. uznał, że takie stanowisko jest wysoce wątpliwe i nie należy kierować się tym argumentem przy podejmowaniu decyzji politycznych[43]. Stanowisko badaczy zdają się potwierdzać dane statystyczne odzwierciedlające wskaźnik zabójstw w stanach, w których kara śmierci znajduje oparcie w ustawodawstwie. Z danych przedstawionych na wykresie 1 wynika, iż w całym badanym okresie wskaźnik ten był wyższy w stanach retencjonistycznych niż abolicjonistycznych.

[42] Ibidem.

[43] National Research Council, *Deterrence and the Death Penalty*, Washington 2012.

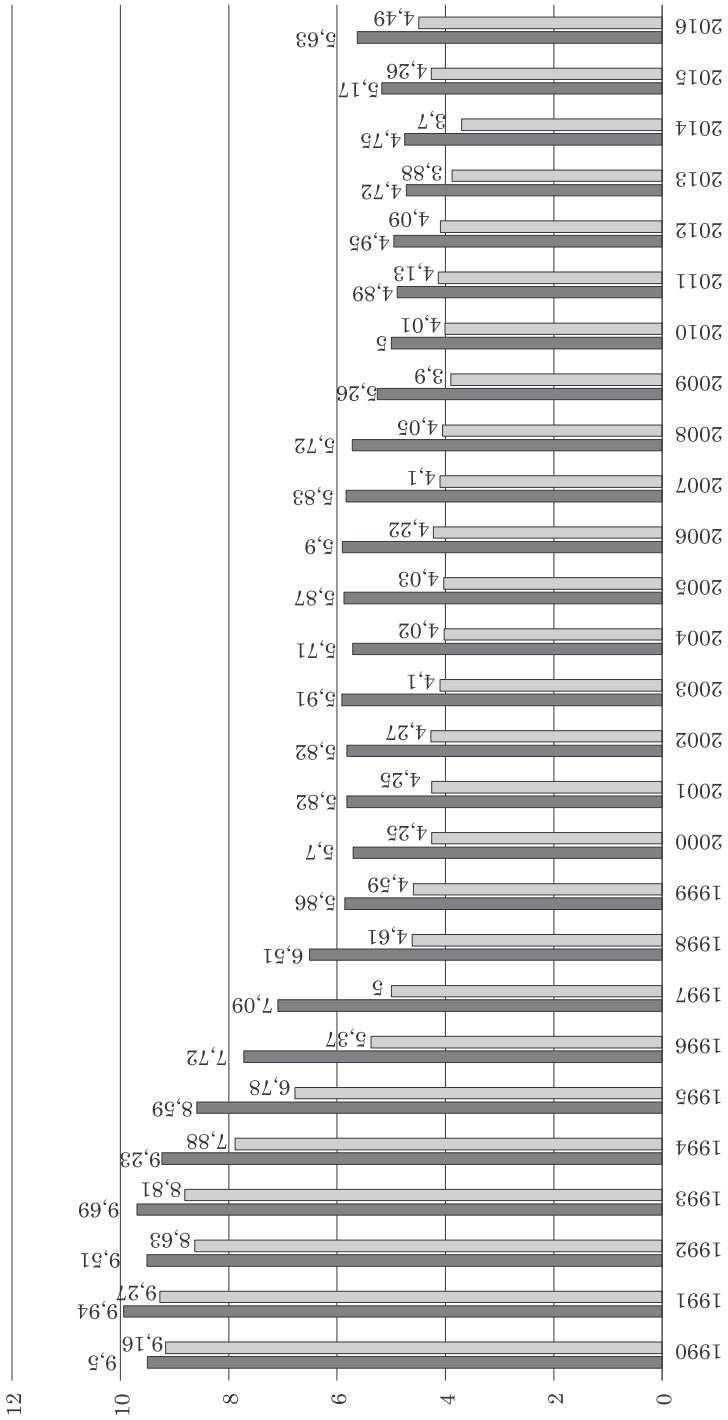

Wykres 1. Wskaźnik zabójstw w stanach retencjonistycznych i abolicjonistycznych w latach 1990–2016
Źródło:<https://deathpenaltyinfo.org/deterrence-states-without-death-penalty-have-had-consistently-lower-murder-rates#stateswithvwithout>.

Prawo łaski

Prawo łaski w USA przysługuje zarówno głowie państwa, co wynika z art. 2 Konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki[44], jak i najwyższym przedstawicielom stanowej władzy wykonawczej. Od roku 1977 ułaskawione zostały 283 osoby skazane na karę śmierci, z czego nie wszystkie to przypadki indywidualne. W roku 1986 gubernator stanu Nowy Meksyk Toney Anaya skorzystał z prawa łaski wobec pięciu skazanych z uwagi na własny negatywny stosunek do kary śmierci. W roku 1991 gubernator stanu Ohio Richard F. Celeste ułaskawił ośmioro skazanych również z uwagi na własne przekonania, natomiast wyboru spraw dokonał na podstawie współmierności orzeczonej kary do popełnionego przestępstwa, jak również na ilorazie inteligencji skazanych oraz czasu przebywania w celi śmierci. George Ryan, gubernator stanu Illinois, ułaskawił w 2003 r. czterech skazanych na karę śmierci, kwestionując ich winę. Gubernator stanu New Jersey Jon Corzine w 2007 r. skorzystał z prawa łaski i zamienił ośmiu skazanym wyroki na karę dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości przedterminowego zwolnienia. Dzień później podpisał ustawę o zniesieniu kary śmierci. Gubernator stanu Illinois Pat Quinn 9 marca 2011 r. ułaskawił piętnastu skazanych przebywającym w celach śmierci, po czym podpisał ustawę abolicjonistyczną. W roku 2015 gubernator stanu Maryland Martin O'Malley również dokonał zamiany wyroków w stosunku do czterech skazanych z uwagi na brak podstawy prawnej pozwalającej na zastosowanie śmiertelnego zastrzyku. Maryland zniósł karę śmierci w 2013 r., jednak bez mocy wstecznej ustawy, co doprowadziło do przebywania skazanych w celach śmierci, mimo braku perspektyw do wykonania kary.

Tabela 3

Liczba ułaskawień od roku 1976 (wg stanów)

Stan	Illinois	Ohio	Georgia	Virginia	New Jersey	Floryda	Maryland	Nowy Meksyk	Karolina Północna	Missouri	Oklahoma	Indiana	Tennessee	Kentucky	Louisiana	Teksas	Alabama	Arkansas	Delaware	Idaho	Montana	Nevada	Władze wojskowe	Władze federalne	**Razem**
Liczba ułaskawień	187	19	9	9	8	6	6	5	5	4	4	3	3	2	2	2	1	1	1	1	1	1	2	1	**283**

Źródło:<https://deathpenaltyinfo.org/deterrence-states-without-death-penalty-have-had-consistently-lower-murder-rates#stateswithvwithout>

[44] *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki*, tłum. A. Pułło, Warszawa 2002.

Podsumowanie

Kara śmierci jako instytucja prawa karnego w Stanach Zjednoczonych Ameryki niewątpliwie oparta jest na wczesnym anglosaskim systemie prawa zwyczajowego. Niemniej jednak recepcja sankcji głównej w ówczesnych koloniach okazała się silniejsza, zaś sama instytucja bardziej rozpowszechniona oraz stosowana nie tylko wobec sprawców najcięższych zbrodni, lecz także w przypadku skazania za m.in. podpalenie, włamanie, napad z bronią, gwałt czy porwanie.

Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki w art. III § 2 przewidziała ustawodawstwo karnoprawne niemalże na wyłączność, zgodnie z zasadą terytorialności, poszczególnym stanom. Wpływ na instytucję kary śmierci z poziomu federalnego, tj. poza federalnym katalogiem przestępstw, za które może ona zostać orzeczona, ogranicza się wyłącznie do kontroli konstytucyjnej ustaw stanowych. Pierwszym stanem, w którym kara główna została usunięta z porządku prawnego w XIX wieku, było Michigan (co istotne, od uzyskania państwowości w tym stanie żaden skazany nie został stracony).

Wraz z rozwojem konstytucjonalizmu Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych zaczął wykazywać większe zainteresowanie problematyką praw człowieka w kontekście m.in. 8 Poprawki zakazującej stosowania okrutnych i niewspółmiernych kar. Poza sprawami, w których Sąd wpływał na konstytucyjność samej instytucji kary głównej, podejmował się on także badania zgodności z ustawą zasadniczą możliwości orzekania tej sankcji za konkretne przestępstwa oraz wobec m.in. osób nieletnich. W obecnym stanowym porządku prawnym wyróżnia się także okoliczności obciążające, bez których wystąpienia orzeczenie kary śmierci jest niemożliwe.

Zaangażowanie organizacji społecznych, w tym międzynarodowych, działających na rzecz przestrzegania praw człowieka miało wpływ, także w USA, na rozwój idei humanitaryzmu kary oraz samego nurtu abolicjonistycznego. Tym samym debata nad formami przeprowadzania egzekucji, faktycznym wpływem instytucji kary śmierci na wskaźniki przestępczości oraz zabójstw, a tym samym zasadności utrzymywania tej sankcji w ustawodawstwie trwa do dzisiaj. Argumenty podnoszone przez retencjonistów o odstraszającym działaniu kary śmierci zostały podważone przez różne ośrodki badawcze, w tym przez Narodowy Komitet ds. Badań. Główną metodą przeprowadzania egzekucji jest śmiertelny zastrzyk, zaś liczba egzekucji oraz stanów je przeprowadzających z roku na rok maleje.

Literatura

Acker J. R., *The Death Penalty: An American History*, „Contemporary Justice Review" 2003, vol. 6(2).
Falzini M. W., *Studying the Lindbergh Case*, New Jersey 2006.
Latzer B., McCord D., *Death Penalty Cases. Leading U.S. Supreme Court Cases on Capital Punishment*, New York 2010.
Loon A. J. van, *Law and Order in Ancient Egypt. The Development of Criminal Justice from the Pharaonic New Kingdom until the roman dominate*, Leiden 2014.
Maciejewski T., *Historia powszechna ustroju i prawa*, Warszawa 2015.
Marcus P., *Capital Punishment in the United States, and Beyond*, „Faculty Publications" Paper 61 2007.
Marcus P., *Capital Punishment in the United States, and Beyond*, „Melbourne University Law Review" 2007, nr 31.
McBee S., *The History of the Jamestown Colony: Seventeenth-Century and Modern Interpretations*, Mansfield 2009.
National Research Council, *Deterrence and the Death Penalty*, Washington 2012.
Pędracki M., *Przepisy prawne najstarszych „kodeksów" mezopotamskich ustanawiające kary dla ludzi wolnych*, „Analecta" 2012, nr 6.
Ragsdale B. A., *The Rosenberg Trial: Uncovering the Layers*, „Social Education" 2014, nr 77(4).
Roth M. T., *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor*, Atlanta 1995.
Ryś K., *Komparatystyczne ujęcie kary śmierci. Geneza oraz praktyka do końca I poł. XX wieku*, „Kortowski Przegląd Prawniczy" 2016, nr 4.
Ryś K., *Kara śmierci. Wybrane zagadnienia. Studium przypadków*, Olsztyn 2017.
Smith S., *The Supreme Court and the Politics of Death*, „Virginia Law Review", April 2008, vol. 94, nr 2.
Sójka-Zielińska K., *Historia prawa*, Warszawa 2015.
Sperka Z., *Zarys problemu kary śmierci na przestrzeni dziejów*, [w:] D. Dziurkowski (red.), *Problem kary śmierci – historia i współczesność*, Częstochowa 2015.

Summary

The death penalty in the United States of America – selected issues

Key words: historical background of the death penalty; the origins of the death penalty in the United States; executions in the United States; the right of clemency

The death penalty as a part of the criminal law is, currently, a very controversial issue. In addition to the strong abolitionist trend, which was created by international organizations and democratic states (with said trend concluding that the death penalty is a repression in the form of revenge), it has mainly an eliminatory function. As for the repressive function, this punishment is ineffective because it has no real impact on the level of crime.

It is meant to satisfy the sense of a social justice and achieve the general goal of crime prevention with the tightening of the criminal law system and its provisions becoming more strict. Nowadays, the reception of this retentive view is noticeable in the legislation of certainin states of the United States of America. The following article presents the historical background of the use of the death penalty and its origins in the US legal system. The issues of applying the main sanction since 1990, the institution of the right of clemency and statistical data on the subject are also discussed in great detail.